

Anneli Viherä-Aarnio

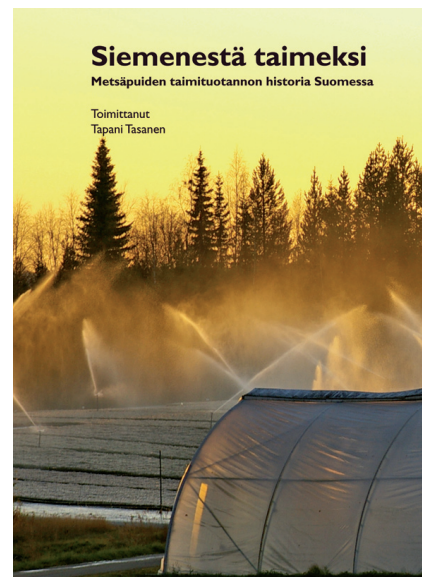
Taimituotannon historiaa – ja nykypäivää

Valtava työ – viime tipassa

Siemeneestä taimeksi. *Metsäpuiden taimituotannon historia Suomessa* täydentää metsätalouden eri osa-alueilta viime vuosina julkaistujen historiakirjojen sarjaa. Kirjan nimi sisältää ajatuksia herättävän jännitteen ja lienee tarkkaan harkittu. Kehitys siemenestä taimeksi kestää häviävän lyhyen ajan suhteessa puiden ikään tai metsiköiden kiertoaikaan. Se sisältää kuitenkin suuren määrän monimutkaisia fysiologisia tapahtumia, joiden menestyksellinen hallinta ja ohjaaminen taimitarhalla vaatii paljon tietoa ja käytännön osaamista – ja on edellytys metsänviljelyn ja sitä seuraavan metsänkasvatusketjun onnistumiselle. Metsätalouden saavutuksia esittelevissä juhlapuheissa ei tuota taimitarhoilla tehtyä työtä ole kuitenkaan juuri muistettu. Nyt aimo annos alan tietoa – hiljaistakin – on saatu kerätyksi talteen, ennen kuin se ennätti kadota lopullisesti alalla tapahtuvan sukupolven vaihdoksen, eläköitymisten ja organisaatiomuutosten myötä.

Historiateosta varten on käyty läpi suuri määrä lähdekirjallisuutta sekä erilaisia säädöksiä, tilastoja, monisteita ja muita julkaisemattomia lähteitä. Lisäksi on haastateltu lukuisia alalla toimivia tai jo eläkkeellä olevia henkilöitä. Kaiken tämän tiedon kokoaminen yksiin kansiin alalla työskennelleiden henkilöiden muistien sopukoista, eri organisaatioiden hajallaan olevista arkistoista ja kirjallisista lähteistä on ollut valtavan suuri, vuosia kestänyt ja arvokas työ.

Tasanen, T. (toim.) **Siemenestä taimeksi. Metsäpuiden taimituotannon historia Suomessa.** Metsäpuiden taimituotannon historiatoimikunta 2010. Jakelu: Metsäkeskus Pohjois-Savo. 349 s.

Kirja on syntynyt asiantunteissa käsissä. Metsäneuvos Matti Suihkosen johdolla kirjan tekoa ohjannut historiatoimikunta sekä 25-henkinen kirjoittajajoukko ovat kaikki alalla pitkään toimineita ja sen hyvin tuntevia. Kirjan on toimittanut metsähistorioitsijana jo aiemmin kannuksensa hankkinut Tapani Tasanen.

Sisällöstä ja rakenteesta

Taimituotannon historiaa tarkastellaan ensin aikajärjestyksessä aina muinaisten roomalaisten ajoilta nykypäivään. Historia voidaan jakaa selviin aikakausiin: varhaishistoria Euroopassa, Pohjoismaissa ja Suomessa aina autonomian ajan lopulle asti, metsänviljelyn vakiintumisen vaihe itsenäisen Suomen alkuvuosikymmeninä, harsinnasta metsikkötalouteen siirtymisen vaihe, sitä seurannut tehometsätalouden, muovihuoneiden ja paakkutaimien aika sekä viimein taimituotannon yhtiöittämisen ja organisatoristen muutosten aika. Taustalle piiryy samalla laajempi historiallinen valtiollinen, yhteiskunnallinen ja metsätaloudellinen viitekehys sekä metsäpoliittiset linjaukset, jotka ovat vaikuttaneet metsänviljelyn ja taimituotannon kehitykseen. Myös taimituotannon alueelliset erityispiirteet maamme eri osissa tuodaan esiin. Metsäpuiden siemenhuoltoa, metsänjalostusta, tutkimusta, kehitystyötä ja opetusta sekä taimituotannon valvontaa ja ohjausta varten on omat lukunsa. Lopuksi tarkastellaan taimituotannon ja metsänviljelyn saavutuksia ja merkitystä maamme metsätaloudelle 1950-luvulta nykypäivään, sekä pohditaan tulevan vuosikymmenen mahdollisesti mukanaan tuomia muutoksia.

Luettelo kirjallisuudesta sekä muista käytetyistä lähteistä löytyy jokaisen pääluvun lopusta. Tämä ratkaisu on hyvä, koska lukija voi yhdellä silmäyksellä saada käsityksen siitä, mitkä asiat ovat milloinkin olleet ajankohtaisia. Taimituotannon kysymykset ovat useasti ylittäneet uutiskynnyksen ja herättäneet voimakkaitakin tunteita ja kannanottoja myös muissa kuin metsäalan lehdissä.

Koska asiat käsitellään ensin kronologisesti, sitten alueellisesti ja lopuksi vielä teemoittain, ja koska kirjoittajia on useita, on tästä seurauksena se, että samat asiat toistuvat kirjassa useaan kertaan. Tämä olisi ollut ainakin osaksi vältettävissä, jos eri kirjoittajilta pyydettyville kokonaisuuksille olisi tehty etukäteen tarkat sisällönmääritykset. Käsikirjoitusvaiheessa olisi vielä voitu poistaa enimpää päällekkäisyyksiä, mikä olisi tietenkin vaatinut toimitukselta lisäponnistuksia ja aikaa.

Kirjassa on valtava määrä yksityiskohtaista tietoa alan toimijoista, taimitarhoista perustamis- ja lakkauttamisvuosineen, teknisine menetelmineen, tuotantomäärineen ja taimityypeineen. Näiden tietojen

taltioiminen yksiin kansiin on sinällään arvokasta, mutta tekee tekstistä paikoitellen luettelomaisen ja raskaan lukea. Niiden esittämiseen toimituksen olisi pitänyt miettiä muita ratkaisuja, esim. joidenkin tietojen kokoamista liitteiksi, jolloin arvokkaasta kirjasta olisi saatu myös tyyliältään linjakkaampi.

Metsänviljelyn ja taimituotannon kehityksen suuret linjat hukkuvat ajoittain sirpaletiedon valtavan massan alle, olkoonkin, että jotkut kirjoittajat tekevät niihin sinällään hyviä katsauksia. Kirjassa olisi voinut olla lisänä taulukko tai aikajana, johon olisi koottu taimituotannon merkittävät virstanpylväät, kuten erilaiset metsäpoliittiset ohjelmat, muutokset metsänuudistamiskäytännöissä, lainsäädännön muutokset, organisaatioiden muutokset, merkittävien teknisten sovellutusten käyttöönotto, eri taimityyppien tuotannon aloitus jne. Tällainen runko olisi muodostanut kirjalle ikään kuin juonen ja helpottanut historian jäsentämistä sekä parantanut kirjan luettavuutta myös muiden kuin taimitarhalasta jo ennestään perillä olevien ammattilaisten keskuudessa.

Helmiä

Kirjan alkuluvuissa lukija kuljetetaan sujuvalla kynällä Rooman vallan ajalta, läpi keskiajan, hyödyn aikakauden ja autonomian ajan Suomen itsenäistymisen aikaan ja edelleen toisen maailmansodan jälkeiseen aikaan. Tekstiä on höyrytetty havainnollisesti suorilla lainauksilla ja käytännön töiden kuvailuilla, joten lopputulos on elävää ja kiinnostavaa luettavaa huolimatta vuosilukujen vilinästä. Taimituotantoympäristön muutoksen kuvaus 1990-luvulta nykypäivään puolestaan sisältää tämän päivän ammattilaisille hyödyllistä ja ajankohtaista tietoa, kuten alan yhtiöittäminen, toimijoiden fuusiot, omistajanvaihdokset ja nimenmuutokset, jotka ovat yhtä monimutkainen viidakko kuin konsanaan metsäteollisuusyritysten. Taimituotannon alueellisten tarkasteluiden alussa tehdään mielenkiintoiset katsaukset kunkin alueen ilmasto- ja kasvupaikkatekijöihin, puulajisuhteisiin, asutukseen, omistajarakenteeseen, metsänkäyttömuotoihin ja muihin piirteisiin, jotka ovat taimituotannon ja metsänviljelyn tärkeitä reunaehtoja. Taimitarhatutkimuksen esittely on nautinnollista luettavaa. Kirjoittajat eivät tyydy ainoastaan luette-

lemaan tutkimuksia, vaan kuvaavat havainnollisesti niiden taustoja, tärkeimmät tulokset ja merkityksen käytännölle, mikä tekee esityksestä hyvin kiintoisan ja sujuvan lukea. Metsänjalostukseen tehdään kirjassa hyvin asiapitoinen ja perusteellinen katsaus, paitsi toiminnan historiaan, myös käytettyihin menetelmiin ja saavutettuihin jalostushyötyihin. Metsänjalostus on nykyään erottamaton osa taimituotantoa ja metsänviljelyä Suomessa, ja sen esittely kuuluu itsestään selvästi taimituotannon historiaan.

Unohtuneita näkökohtia

Taimitarhakylvöihin käytettyjen siementen alkuperäkysymykset olisi ollut hyvä käsitellä yhtenä asiakokonaisuutena, jopa omana lukunaan, ja uhrata niille enemmän palstatilaa. Terveet ja hyväkuntoiset taimet, samoin kuin kasvupaikalle sopivan puulajin ja taimityypin valinta ovat perusedellytyksiä metsänviljelyn onnistumiselle, mikä näkökohta tulee kirjassa hyvin esiin. Vähintään yhtä tärkeätä on kuitenkin se, että taimitarhakylvöihin käytettävä siemen ja edelleen metsään menevät taimet ovat viljelypaikkakunnan ilmastoon sopeutunutta alkuperää. Taimituotannon merkitystä ja saavutuksia koskevassa tarkastelussa tuodaan hyvin esiin alkuperäkysymyksiin liittyviä takaiskuja ja onnistumisia, mutta muualla kirjassa ne näkyvät ikäänkuin ”sivulauseessa”. Huomionarvoisia näkökohtia olisivat muun muassa maassamme tehty provenienssitutkimus, siemenen paikallisuuden käsite, metsikkösiemenen siirtosäännöt, siemenviljelysten kloonikokoonpano sekä käyttöalueiden määräytyminen, jalostuspopulaatioiden alueellinen rajaaminen, vääriin alkuperiin liittyvät riskit sekä ennustetun ilmastonmuutoksen vaikutus viljeltäviin alkuperiin.

Metsäpuuiden siemenhuoltoa käsittelevä luku on siemenhuollon toimijoiden ja menetelmien tiivis esittely, jota on myös hyvin havainnollistettu kuvilla siementen pysty- ja hakkuukeräyksistä, siemenviljelyksestä sekä vanhan- ja nykyajan karistamo- ja varastointitekniikasta. Siemenhuoltoa olisi kuitenkin voinut tarkastella myös hieman yleisemmästä, valtakunnallisesta näkökulmasta lähtien esim. vuonna 1964 perustetusta Metsätalouden siemen- ja taimineuvostosta.

Siemenkeräysmetsiköillä oli tärkeä rooli siemen-

huollossa aikana, jolloin taimitarha- ja metsäkylvösiemenestä oli huutava pula, osuuskauppasiemen oli huonolaatuista ja siemenviljelykset eivät vielä tuottaneet siementä. Siemenkeräysmetsiköt olisivat ansainneet kirjassa vähintäänkin oman tietolaatikon, osuuskauppasiemenen tavoin. Siemenkeräysmetsiköistä kerätty siemen merkitsi huomattavaa geneettisen laadun parannusta verrattuna aiemmin käytettyyn osuuskauppasiemeneseen ja täydensi siemenhuoltoa 1960-luvulta eteenpäin. Siemenkeräysmetsiköistä kerätyllä siemenellä on uudistettu suuri määrä metsiä, ja niiden vaikutus näkyy vielä pitkälti tulevaisuuteen.

Jokaiselle siemenrälle annettava, ja edelleen jokaista taimierää seuraava, kolmiosainen tunnus olisi ollut myös hyvä selittää tässä yhteydessä. Mikä mahtaa olla tunnuksen käyttöönoton historia, ja mitä tietoa organisaatioista ja karistamoista kätkeytyykään tämän kirjain-numero -yhdistelmän taakse? Myös siementen alkuperäluokitus – sekä vuonna 1979 maa- ja metsätalousministeriön päätöksessä määritelty että EU-direktiivin myötä vuonna 2003 voimaan tullut – olisi voitu esitellä vaikkapa erillisenä liitteenä kirjan lopussa tai osana siemenhuollon, metsänjalostuksen tai taimituotannon ohjauksen ja valvonnan esittelyä.

Taimitarhojen työntekijöistä on ollut valtaosa naisia, joiden työ on ollut raskasta ja hankalissa asennoissa tehtävää kyykkimistä, kumartelua ja kanniskelua. Jos jossakin metsäalan teoksessa, niin tässä, peräänkuuluttaisin ”naisnäkökulmaa”, samoin kuin näkökulmaa taimitarhatyöläisen arkeen. Epäilemättä melko yksitoikkoista työtä on myös osattu keventää työntekijöiden keskinäisellä huumorilla, mikä olisi ehkä sopinut – harkiten käytettynä – keventämään kirjan asiapitoista linjaa. Toivottavasti myös kaskuja saadaan talteen, kun tehdään esipuheessa luvattu videotalenne alan konkareiden muisteluksista.

Taitto, kuvitus ja hakemistot

Kirjan taitto on selkeä ja konstailmaton. Taitto kahdelle palstalle ja melko suuri kirjasinkoko tekevät siitä helposti luettavan. Kirjan tekijät ovat selvästi olleet tietoisia siitä, että kiinnostus historiakirjoihin ja ikänäkö ovat piirteitä, jotka ilmestyvät useimmille samassa ikävaiheessa. Tekstit on huolellisesti oi-

koluettu, ja varsinaisia virheitä sattui silmään vain muutamia.

Kuvitusta kirjassa on runsaasti, yleensä kuva tai kaksi aukeamaa kohti, mikä sekin houkuttelee selaamaan ja lukemaan. Kuvat ovat selkeitä, usein puolen sivun kokoisia, informatiivisia ja sopivasti nostalgisia tunteita herättäviä. Kuvien hankintaan ja valintaan on selvästi kiinnitetty huomiota.

Merkittävä puute kirjassa on asiasana- ja nimihaakemistojen puuttuminen. Teksti suorastaan vilisee erilaisia käsitteitä, menetelmiä, laitteita ym. teknistä ammattisanastoa sekä nimiä. Kirjan käyttökelpoisuutta hakuteoksena ja tietolähteenä parantaisivat huomattavasti kattavat hakemistot. Keskeisten asioiden kursivointi tekstissä sekä liitteenä olevat luettelot taimitarhoista ja karistamoista tosin hiukan lieventävät tätä puutetta. – Eri lukujen kirjoittajien nimet olisi voinut mainita myös sisällysluettelossa.

Historiaa ja nykypäivää – tietoa ja ymmärrystä

Avohakkuihin ja metsänviljelyyn on kohdistunut ajoittain ankaraa, ja osin perusteltuakin, arvostelua. Osansa kritiikistä on saanut myös taimituotanto, kun on ollut kyse esim. taimien riittävydestä tai huonosta kunnosta. Avohakkuut ja metsänviljely yleistyivät

ja laajamittainen taimituotanto alkoi kehittyä sotien jälkeen, jolloin kaskeaminen, laidunnus, määrämittahakkuut, sota-ajan pakkohakkuut sekä asutustoiminta olivat saattaneet metsät heikkoon kuntoon ja vajaatuottoisten metsien osuus oli suuri. Tuon ajan toimijoiden vilpittömät pyrkimykset vajaatuottoisten metsien uudistamiseksi ja saattamiseksi tuottavaan kuntoon katsottiin suorastaan isänmaalliseksi tehtäväksi. Sen lisäksi, että tämä kirja taltioi tarkasti taimituotannon perinnettä ja tietoa, se myös palauttaa mieliin ne lähtökohdat ja olosuhteet, jotka ovat ohjanneet tuon ajan metsäammattilaisten ratkaisuja ja alan kehitystä. Kirjan lukemalla oppii paljon, paitsi historiasta, myös nykypäivän taimituotantoympäristöstä, alan toimijoista sekä tuotantomenetelmistä. Se sopii pysyväksi tiedon lähteeksi taimitarha- ja metsäalan ammattilaisen kirjastoon sekä lähdekirjaksi aiheen opettajille. On helppo yhtyä Matti Suihosen esipuheessaan lausumaan toiveeseen siitä, että yhtä osaava ja innostunut tekijäjoukko ryhtyisi tallentamaan metsänviljelyn historiaa.

■ Vanhempi tutkija Anneli Viherä-Aarnio, Metsäntutkimuslaitos, Vantaan toimipaikka
Sähköposti anneli.vihera-aarnio(at)metla.fi